

Вільям ШЕКСПІР

СКАРГА
ЗАКОХАНОЇ

«Скарга закоханої» — ранній твір Шекспіра. Написана у пасторальному стилі, поема вперше з'явилась друком у так званому «піратському» виданні шекспірових сонетів (як додаток до них), яке здійснив 1609 року Томас Торп. Це дало підставу сумніватись у шекспірівському авторстві. Проте ретельний аналіз показав: стилістично «Скарга закоханої» близька до поеми «Збезчещена Лукреція», розмірами якої (п'ятистопним ямбом, семирядковою строфою), написано й ця лірична перлина. Дослідник поезії Шекспіра Джордж Райлендс назвав її «недооціненим елізаветинським шедевром», стиль якого, на його думку, «свідчить про крок вперед порівняно з ліричною «Вене-рою та Адонісом» та риторичною «Лукрецією».

Українською мовою поема друкується вперше.

Я стрів її на пагорбі, де потім
І записав оді сумні рядки,
Душею з нею злившись у скорботі;
Бліда, вона йшла берегом ріки,
Перстенники зриваючи з руки,
Листи на клаті нищила з плачем,—
І в серці я відчув тривожний щем.

Пі чоло й волосся золоте
Ховав од сонця брилик-плетениця.
Обличчя вже змарніло, а проте
Не викосила часу косовиця
Всього, що юнь дарує білолиця,—
Крізь ґрати зморщок світові на зло
Колишню вроду видно ще було.

Вона раз по раз витирала очі
Носовичком з примхливим вишиттям,
Вдвляючись у літери урочі —
Шовк монограми з милого ім'ям,—
Охоплена скорботним почуттям,
І вливався біль її жаклиний
То в тихий стогін, то у зойк тужливий.

Неначе викликаючи на біл
Блакить, метала блискавки у хмари,
І знов униз звертала погляд свій
На луки, де паслись овець отаря,
На гори і на чорні крутояри;
Блищали очі відблиском заграв —
Лихий вогонь в її зніцях грав.

З-під брилика розвихрене волосся
Свавільно розсипалось вусбіч;
По збляклих щоках пасмами вилося,
Як водоспад стрімкий збігало з пліч,
Хоч не старалось вирватися пріч
І волі ніби й зовсім не жадало —
Воно було заплетене недбало.

Кришталі, рубіни, срібло та ятар —
Зневаженої вірності святиню —
Жбурляла в річку,— наче той скупар,
Що кидає гріш у вщерт набиту скриню;
Так щедрий цар дарує благостиню —
Не тим, у кого злидні аж кричать,
А тим, на кому розкоші печать.

Потрошені браслети і клейноди,
Жмут щойно перечитаних цидул —
Усе летіло у бурхливі води,
На дні собі знаходили притул;
Гробницю тепер ім буде мул.
Враз розгорнула шовк, знайшла
листочки —
Рясніли кров'ю писані рядочки.

Цілюючи жадливо ті листи,
Сльозами їх кропила обімліло:
«О хижа крові! Як же довго ти
Мене в оману вводила уміло! —
Слова були чорніші за чорнило» —
Сказала й на дрібнесенькі шматки
Порвала ті зрадливі сторінки.

А недалечко пас у лузі вівиці
Один старий і велемудрий дід:
Він довго жив, як всі оті щасливці,
Що в учтах бавлять час, — і кинув
світ,

Де при дворі пробув чимало літ;
І от, уздрівши мало не причинну,
Збагнути хоче сліз її причину.

До неї він з герлигою підсів
І мовив, що тужити так не гоже, —
Безвихіддя нема для юних дів.
Хай розповість усе йому, як може,
І він, можливо, чимсь їй допоможе.
Нехай розкаже про свої страждання —
Прийде полегшення від сповідання.

Вона йому: «Ах, батеньку, якщо ви
Побачити, крий боже, у мені
Безжальну жертву згубних літ готові,
То я вам відповім на це: о, ні!
Не роки, а жалі мені страшні!
Була б я досі, наче маків цвіт,
Але затьмарило кохання світ.

О горе! Нащо рано я отак
Ступила на стежину ту вадливу?!
Мене причарував один юнак!
Моє кохання, я дивуюсь диву,
Вселилося у плоть його звабливу,
Знайшло у ній для себе світлий храм,
Щоб стати божеством навіки там.

О ці шовкові кучері веселі,
Як з ними гравсь бешкетний вітерець!
Таке вам і не снилось, мудрагелі!
О це биття сполоханих сердець!
О найсолодших марень нетерпець!
Гарнішого за нього я не знаю:
Він вигляд мав — неначе ангел з раю!

Змужнілість ледь торкнулася ланит,
Цюгливих і рум'яних, як дівочі;
Хоча пушок, м'який, мов оксамит,
Вже натякав на вуса парубочі.
И вагались залицяльниці, охочі
До суперечок, — що йому миліш:
Отак як є — чи як було раніш?

Щасливий і на вдачу, і на вроду,
З жінками ніжний, тихий і тремткий, —
Мужчинам кривди не прощав
він зроду, —
Розлюченим ставав, як буревій,
Чне дозвілля — травень грозований;
Його тендітність — тільки покривало,
Що звагу і безбоязність ховало.

А як він мчав шалено на коні, —
Де вершник й кінь в одну істоту
злиті, —

Ввижалося, — і не одній мені, —
Не скаже він — ширяє у блакиті!
І сперечалися такої миті:
Коня приборкав вершник беручкий,
Чи вершника приборкав кінь баский?!

Та сходилися швидко всі на тому,
Що саме він дав грацію та чар
Коню божественному, вороному, —
Він, лицар духу й простору владар,
Що то його неоціненний дар —
Вшляхетнювати геть усе собою,
Освітлювати власною красою.

Він був розумний, гострий на язик
І легко переконував усіх
У правоті своїй — до цього звик.
Він сміх у сльози обернути міг,
А сльози — знов перетворити в сміх,
І, напустивши туману, умів
Підступно вас піймати в пастку слів.

Отак він царював і правив бал,
Одним — троянди, іншим — колючки.
Уміло чарував людський загад,
І всі йому служили залюбки, —
Старе й мале, жінки й чоловіки, —
І забаганки всі його одразу
Виконували, не ждучи наказу.

Портрет його висів на видноті,
Увагу привертав нову щохвилі.
Так сіромаха марить в забутті,
Так розкошує на багатій віллі
І пишно владарює на дозвіллі
Він, щасливіший у мані своїй,
Ніж сам лендлорд — подагрик
і скитлій.

Було, своїм і та його вважала,
Якій він усміхнувся мимохідь.
Я ж, серцем вільна, зроду не бажала
Ні з ким душевну злагоду ділити, —
І от сама потрапила у сіть;
Віддавши квіт душі йому весною,
Лишилася стеблиною сухою.

Та не була впокорена я ним,
Як ті, що миттю гинули у шалі;
І боронила честь свою одним:
На залицяння всі його зухвалі
Старалася триматись якнайдалі,
Його сприймала, наче джигуна,
Що до сердець чужих жалю не зна.

Гай-гай! Кому чужий завадив приклад
Гіркий свій келих випити до дна?
Лише на серце покладатись звикла,
Я ще не знала, що любов — мана,
Що найпалкіше почуття мина,
І зайвина — чужих порад завзяття:
Вони лише роздмухують багаття.

Якщо ж, порад послухавши чужих,
Ми силоміць вгамуємо жадання,
То будем все одно ні в сих,
ні в тих, —

Бо силування — це вже не кохання!
А наша згага — то якесь наснаження;
Воляє марно розум: «Не займай!»
Чого не можна — хочеться, і край!

Я знала, що лукавить він душею,
Що рве квітки він по чужих садах,
Вже поглимився не над однією,
У кривдному порушенні присяг
Найвищої майстерності досяг,
Що всі його листи і шури-мури —
Овеча шкура вовчої натури.

Мене він взяти приступом не зміг
І вдався до тривалої облоги:
«Нікому ще не падав я до ніг,
Одну тебе кохаю донезмоги!
За мною умліваючи, небоги
Несли мені свого кохання мед, —
Та жодної не звав я на бенкет.

Так, я грішив! І каятись ладен!
Бо найсуворіші з моїх гріхів —
Омана плоті, а не серця! Згоден,

Що деяких палких надто дів
Зв'язок зі мною у неславу ввів.
Але ж було їм солодко в неслав!
Тож дякують нехай собі лукаві!

Я знав красунь, та жодна з них мені
Душі не обдала любовним жаром.
Були вони жагливі й чарівні,
Та я не піддавався їхнім чарам
І не хотів їх бачити й задаром,
І їх серцям я, серцем вільний сам,
Наказував лише, як тим рабам.

Поглянь на ці дари, моя єдина,
То вісники потаєних жадань:
Цнотливості й жалю бліда перлина,
Рубін кривавий — знак тяжких
страждань,

Жіночих натяків коштовна дань;
Не щире золото, а сухозлітка;
Мета ж одна — освідчення без свідка.

Ось бачиш — пасма кучерів сповитих,
Дари смуглявих і білявих панн.
До того ж долучались самоцвіти,
З них кожен діяв, наче талісман,
Що рятував їх од сердечних ран,
Ще й оспівав в сонеті їх шіт:
Чим знаменитий кожен самоцвіт.

Візьмім хоча б отой алмаз. У ньому —
Краса і твердість, злагода і мир;
Крім того, кажуть, він знімає втому;
Смарагд зелений — цей лікує зір.
Тремкий опал, лазуровий сапфір —
Усе тут означало щось достоту —
Надію, чвари, лестоці, турботу.

Всі ці дарунки змучених сердець,
Любовна здобич і винагорода, —
Тобі, моєї радості вінець,
Тепер належать, — так велить природа!
Ти мій вівтар! Мій храм! Моя господа!
Прийми ж моїх трофеїв скромний дар!
Вони твої, бо ти — мій володар!

Тож простягни свою цнотливу руку,
Не торкнуту коростою похвал
(Даруй мені метафори принуку —
Безумство слів диктує мені шал), —
Віднині я довіку твій васал!
І разом з подарунками, богинє,
Візьми й того, хто за тобою гине!

Поглянь на цей імлистий хризоліт:
Каблучку цю дала мені черниця,
Що вродю затьмарювала квіт, —
Краса її стільком ще й досі сниться;
Але вона була тверда, мов криця,
І, щиросердо залишивши двір,
Черницею пішла у монастир.

Живцем замурувати юне серце,
Боротися із тим, чого нема,—
Хіба вважають подвигом тепер це?
Усупереч природі, крадькома
Хвалити чар солодкого ярма,
Зберігши цноту й честь не боротьбою,
А відступом лякливим з поля бою?

Даруй мені, немає в тім хвальби,—
До келії сховавшись від любові,
Вона мені здалась без боротьби,
Почувши поклик неблаганний крові;
Зірвала чорні шати сутінкові,
Зреклася бога й вирвалася з-за ґрат.
Щоб знов життя вдихнути аромат.

Яка в тобі можуть, моя царівно!
Візьми мене у свій солодкий бран.
Я від сердець розбитих повинивсь рівно
Річками шалу з живодайних ран —
І віддаю тобі свій океан!
Нехай його прибою яра дужість
Розіб'є крижану твою байдужість!

Обітниця, присяги — це дарма:
Не знаю, на талан чи безталання
Моїй піддавшись пристрасті притьма,
Змівшись круто віросповідання,
Черниця стала жрицею кохання!
Життя — лише любові торжество!
Любово, ти найвище божество!

На тлі кохання все нікчемна малість:
Багатство, честь, закон, родина,
Дім,—
Старих візців безладдя й занепадність
Не вистоять під натиском твоїм —
Усе, усе розвіється, як дим!
Повставши проти правил, у двобою
Любов винагороджує собою.

Прислухайся, небесну голубиць
Стривожив хор, знегамлений з відчаю;
Ти чуєш? То серця моїх рабів,
Що з ними разом я тебе благаю:
Кохай мене, кохай мене, мій раю!
Повір присягам і словам моїм —
Хай буде честь моя порука в тім».

Він закінчив. І раптом сліз потоки —
З очей хлюпнув лавиною каскад —
Омили враз запалені лі щокі;
Невтримні сльози, крупні,
наче град,—

Який то був шалений водоспад!
Як оживив уста — п'яні коралі —
Так мерехтять троянди у кристалі!

О батьку мій, яка чаклунська сила
Таїлася в одній його сльозинці!
Вона мене відразу підкосила.
І певна я, що жодній іншій жінці
Не встояти було б тут наодинці!
Його вогонь шалений, наче сказ,
Міг навіть айсберг розтопити враз!

Мене здолала хіть його палка,
Уміння лицедійське чимале,—
Я віддала йому свого вінка...
Як бачиш, повелася з ним незле,
Ми гаряче любилися, але
Я — рай допомогла йому здобути,
Він — дав мені смертельної отрути.

Ах батьку, видно, що йому, як слід,
Секрети залицянь були відомі:
Страждаючи палав, то був як лід,
Шарів, то полотнів, як у судомі,
О, що йому робилося, сіромі!
Він так мінявся сердешний на лиці,
Що я повірила в страждання ці!

Так, раз у раз міняючи личину,
Йдучи в сердечних справах напролом,
Він, машкару прибравши благочинну,
Співав добру і чесності псалом,
А сам платив за добрі вчинки злом;
Собі за правило підступне взявши:
Те ганити, до чого прагнув завше.

Свята наївність! Та кого з дівчат
Не підманув би він тією грою?
Вродливий лицар, бездоганий франт,
Він херувимом вився наді мною,
А виявився звабним сатаною!
І — впала я покорена! Однак —
Чи не вчиню я й завтра знову так?

О сліз отруйних неvistидливі зливи!
О щік фальшивих вогнище сяє!
О голосу розливи-переливи!
О вдаване збентеження журне!
Усе це знов знегамило б мене,
І, вже ошукана, я без вагання
Знов віддала б йому своє кохання.

З англійської переклав
Лесь ТАНЮК

